

*Tam se svět hne, kam síla (se) napře ! Český mýtus o Baťově systému z pohledu dvou pražských německy píšících autorů Waltera Seidla und Ludwiga Windera.*

Německý kulturní spolek region Brno  
pro  
Meeting Brno 2019

# Osudy sokolských hesel

*Jedinec nic, celek vše!*

*Kupředu, zpátky ni  
krok!*



# 12 firem z českých zemí s největším podílem na válečných dodávkách (nad 100 mil. rak. korun)

- Škodovy závody, Poldi Kladno
- Österreichische Lederindustriengesellschaft für Heeresausrüstung von Budischowsky, Bloch, Rieckh und Co.
- Budischowsky und Söhne, Lederfabrik, Třebíč
- T. & A. Baťa, továrna na obuv, Zlín
- Baťova výroba: před válkou 350 párů civilní obuvi denně, 400 zaměstnanců
- 1917: 10.000 párů obuvi a 3.900 zaměstnanců
- 1938: 65 064 zaměstnanců

# Desatero mladých Baťovců:

1. Jedině v práci věřit budeš.
2. Nevyhneš se jí a nezanedbáš.
3. Pracuješ **myslivě**.
4. Nevěříš v nezměnitelnost poznání.
5. Jsi ctižádostivý.
6. Neutrácíš čas nadarmo.
7. Nevydáš více než vyděláš.
8. Pomáháš schopným.
9. Jsi věrný
10. Dbáš, aby po tobě zůstala stopa celého člověka.



# Oslavné konference

- *Tvůrčí odkaz Tomáše Bati a současné podnikatelské metody (2001)*
- *Tomáš Baťa – doba a společnost (2006)*
- *Jan Antonín Baťa – život a dílo. Pokračovatel práce Tomáše Bati (2007)*

# Mariusz Szczygiel

- Rok 1925: / Baťaman

Tomáš Baťa zakládá svou první školu. Dělá to z nezbytnosti. ... tak vzniká jeho škola Mladých mužů. Každý žák studuje za vlastní peníze. Osm hodin denně si v továrně vydělává na jídlo, internát a ošacení a čtyři hodiny se učí. Jakákoli finanční pomoc od rodičů je zakázána. Týdně dostává žák 120 korun, utratí 70, zbytek si ukládá na svůj účet. Všechno je promyšleno tak, že když se Mladý muž ve svých 24 letech vrátí z vojenské služby k Baťovi, bude mít na svém kontě 100 000 korun. ...Každý Baťův žák je Baťaman. Baťamanem se lze stát poslušností a prací.

# Mýtus Baťa

- Ivanov, Miroslav: *Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše*. Miroslav Ivanov. Vizovice : Lípa, 1998
- Cekota, A., Entrepreneur Extraordinary - Tomas Bata, Edizioni Internazionali Sociali, Roma, 1968, 383p (Česky: Geniální podnikatel Tomáš Baťa, Sixty-Eight Publishers, Toronto, 1981, 371p. Universita Tomáše Bati, Zlín, 2004)
- Erdély, Evžen, Baťa - švec, který dobyl světa, předmluva Hugo Vavrečka, A. Kähler-Orbis, Praha, 1932 (2.vydání, Corinex, Bratislava, 1990)
- Milan Zelený: "Baťa System of Management: Managerial Excellence Found," Human Systems Management, 7(1988) 3, pp. 213-219.
- Týž.: "Bata, Thomas (1876-1932)," in: IEBM Handbook of Management Thinking, Thomson, London, 1997, pp. 49-52

# Tomáš Baťa: Úvahy a projevy.

Zlín, 1932. Uspořádal A. Cekota.

Bylo něco apoštolského v tomto muži, který stojí na rozhraní věků se vší urputností a ctižádostí mužné inteligence, neuhnul nikdy před problémem, hledaje svou odměnu a rozkoš v jeho rozřešení.

Jeho víra v člověka - v prostý, svobodný lidský rozum – byla strhující a proto i jeho slova při vší své prostotě nebo právě pro svou prostotu byla strhující, ...



# Tomáš Baťa: Úvahy a projevy.

- ROZHODLI JSME SE pro udržení výroby v plném rozsahu, avšak snížit výrobní náklady tak, abychom ihned mohli obuv prodávat průměrně o polovinu levněji než jsme prodávali tohoto jara. Toto velké snížení obuvi nelze již ušetřit na režiích a bylo nutno sáhnouti ke snížení mezd zřízencům a pracujícím na čas o 40 procent a sazby úkolové této redukci přizpůsobiti.
- Naproti tomu budeme až do té doby, pokud hladina cen neklesne alespoň o polovinu, opatřovati všem našim zaměstnancům potraviny, oděv a ostatní běžné životní potřeby za polovinu té ceny, která byla na trhu v květnu tohoto roku požadována.

*„Kdyby nebylo Zlína, musel by se vytvořit.“*

- Heslo z *První Máj Zlína za vedení nového šéfa J. A. Bati.*
- Pokusná diferencovaná škola měšťanská
- Z. Pokluda (**Sedm století zlínských dějin**) rozlišuje měšťanský a baťovský Zlín, ale stejně vytvářeli společně duch Zlína.

# Company Town

- 1923 měli baťovci zhruba polovinu mandátů v zastupitelstvu Zlína (17 z 30), 1931 už všechny s jedinou výjimkou.
- Po bratřech Baťových vládl v personální unii jako ředitel i starosta Dominik Čipera.
- *Company Towns of the Baťa Concern: History – Cases – Architecture.* Sevecek, Ondrej (Hrsg.) | Jemelka, Martin (Hrsg.) Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2013. 312 s.

# Kritika baťismu

- Gustav Bareš, Jan Zíka: Baťa bankrot. 1932.
- Kisch, Egon Erwin, Továrna na boty: Socializovaný Baťa: K přejmenování podniku. Baťa na národní podnik Svit, Svit n.p., Gottwaldov, TISK, 1949
- Turek, S., Botostroj, Svoboda, Praha, 1946 (1933, Sfinx; zabavena)
- Turek, S., Batismus v kostce, Svit, Gottwaldov, 1950
- Mariusz Szczygiel: Gottland. zde: *Ani krok bez Bati*. Egonu Erwinu Kischovi

# Rudolph Philipp

- Der unbekannte Diktator Thomas Baťa
- Wien ; Berlin: Agis-Verlag, [1928] — 465 s.
- V letech 1924 až 1932 vyšlo v nakl. Agis 35 titulů nejdříve údajně ve Vídni, pak ve Vídni a Berlíně. V nakladatelství vyšly knihy knihy těchto autorů: **Max Barthel, Johannes R. Becher, Ludwig Renn, F. C. Weiskopf** (Ein Soldat der Revolution, 1929). Některé z nich byly nejdříve na pokračování publikovány v komunistickém tisku **Roten Fahne** (KPÖ).

# Rozsudek v procesu Bata contra Philipp, 1929

- Urteils des Preußischen Kammergerichts vom 7.8.1929 und seiner Begründung: Das Urteil im Prozeß Bata contra Philipp. Eine vernichtende Kritik der Arbeits- und Entlohnungsbedingungen im Bata'schen Betriebe. In: Schuhfabrikanten-Zeitung 65 (1929) H. 10, 1-19, v.a. 5ff. –
- Rozsudek vyhověl Philippovu ohrazení se proti zákazu šíření knihy s tím, že jen výjimečně nejsou jeho výroky doložitelné.

# Rudolph Philipp

Als die Deutsch-Böhmen Hurra schriegen und die Tschechen verzweifelten: da dachte der große Thomas daran, wie man bei Verteilung des „Ratschgeldes“ dabei sein könnte. **Oesterreichischer Armeelieferant und gleichzeitig Wohltäter seiner tschechischen Brüder: das zu werden gelang dem elastischen Zliner Hausschuhmacher!** Die Kaufleute hatten den Kopf verloren. Der Schuß in Sarajewo hatte die Pläne alter Firmen durchlöchert. Dem Bata aber den Weg zur Krippe freigemacht. Er muß den Anschluß erreichen, opfert die Pferde. Während der ganzen Fahrt steht er mit seinem Kutscher Hubacek, in der einen Hand die Peitsche, in der anderen die Zügel — die Augen auf den Sekundenzeiger der Uhr und auf die Kilometersteine am Straßenrand gerichtet. Es handelt sich darum, daß die Pferde ihm nicht zu weit vom Ziele krepieren. Bei der Hulleiner Zuckerfabrik erblickten sie bereits den Rauch des Schnellzugs.

# Rudolph Philipp

- Zu jener Zeit verlor die österreichisch - ungarische Armee unzählige Soldaten nicht infolge von Verwundungen durch feindliche Geschosse, sondern wegen Marschunfähigkeit, verursacht durch minderwertige Produkte skrupelloser Schuhlieferanten. Noch ist mir das Bild lebendig vor Augen, wie ganze Züge bärtiger Landstürmer in den Straßengräben Ostgaliziens lagen und ihre blutigen Füße mit Lappen umwickelten, die sie aus ihrem einzigen verlausten Hemde rissen. [...] Ein Jahr später war der Warenmangel der Zentralmächte so ungeheuer gestiegen, daß **das kaiser-königliche Militär-Aerar die gleiche fehlerhafte Ware dem Herrn Bata um 50 Prozent teurer abkaufen musste.**



# Mariusz Szczygiel

- Ale vlak už je pryč. Koupí tedy od vozky koně a poručí mu, ať vlak dožene. Koně letí přes tři vesnice stejně rychle jako rychlík, ale ve čtvrté vsi padnou. Během šesti minut koupí Tomáš jiný kočár s koňmi. Dožene vlak a za několik hodin je ve Vídni. Je přesvědčen, že skutečnosti se člověk nesmí podvolit, ale že ji vždy musí chytře využít pro své cíle. **Během dvou dnů dostává objednávku na půl milionu párů a záruku, že jeho dělníci nepůjdou do války. Zbývá mu sedm minut, aby chytil zpáteční vlak, protože v tu dobu už policie zatýká jeho dělníky jako dezertéry.** Cestou způsobí jeho kočár nehodu, a tak Tomáš vyskočí a běží na nádraží. Nasedne do vlaku do Brna. Práci dává i dělníkům a ševcům, kteří u něho předtím nepracovali. Dokonce i těm, kteří byli jeho zapřísáhlými nepřáteli. Před nástupem na frontu zachránil prý celý kraj.

# Rosálie Hajníková (\*1874), roz. Lébrová

- Ze Zíkovy knihy cituje komunistická senátorka.
- Baťa, jak známo, zavedl pětidenní týden při 9 hod. denní pracovní době. ...si dovede představit, jak vypadá dělník u Bati zaměstnaný, když musil za 9 hodin pracovat na 2000 párech bot. Je to automat, pracující za každých překážek až do vysílení.
- Pan Cekota, Baťův redaktor, napsal o svém šéfovi, že >miluje své spolupracovníky drsnou, skutečně mužskou láskou, jež nemá slov, která nepromíjí slabosti a poklesky, ale která dovede obětovat poslední atom síly, a třeba padnout, aby pro ně vydobyla příležitost k lepší existenci.<

# E. E. Kisch: Zakladatel dynastie Baťa (1949)

Sága začala tím, že jeden moravský papučář Tomáš Baťa, zeť dvorního rady Kerzla, buduje továrnu na boty, jaké tu ještě nebyla, aby rakousko-uherská armáda měla boty. Dvorní rada dr. Byl osobním lékařem císaře Františka Josefa, mužem v pozadí. [...] Jeho manželka je prý Menšíková, dcera vládního rady dr. Alexandra Menšíka ve výslužbě. ... pověsti, že rodiny Menšíkova a Kerzlova jsou sešvagřeny. (Dvorní knihovna)

Co chtěl, chtěl z touhy po moci, co ho hnalo, byla takřka sportovní ctižádost amatéra

Posudky grafologa Roberta Saudka na Jana Baťu:

Honí se za konstelačními výhodami a má iniciativu agresivní.

# sešvagřeny

- Dominik Čipera své postavení ve firmě (od roku 1919) upevnil sňatkem s Boženkou Klausovou, neteří Tomáše Bati.
- Josef Hlavnička – vedle Čipery a Hugona Vavrečky člen direktoria, si vzal v roce 1922 mladší nevlastní sestru Tomáše Bati.
- Jan Antonín Baťa, si vzal dceru domácího a firemního lékaře Jana Gerbece.

# Ilja Erenburg: Čtyři písmena (1932)

- Za členství v odborové organizaci volá Baťa ihned dělníka k odpovědnosti. Nedbá státu, ani zákonů o ochraně práce. Má svou vlastní policii. Ministr Čech jednou zkusil vstoupit proti Baťovi, ale pana ministra Čecha okamžitě umlčeli. Tisk dostává od Bati miliony za inseráty a celý tisk je Baťovi podroben.
- Na podzim 1931 uveřejnil sovětský spisovatel Ilja Erenburg v jedněch německých novinách článek o Tomáši Baťovi. Baťa ihned získal soudní rozsudek!

# GA409/09/0516 Řízené přesuny zaměstnanců Baťova koncernu do zahraničí v letech 1938–1939

- Řešitelem grantu je Mgr. Martin Marek (FF MU), spoluřešitelem Mgr. Vít Strobach (FF ÚK).
- **Baťovy závody, batismus a Sovětský svaz v letech 1918–1938.**  
Konfrontace a kontakty na pozadí specifik československo-sovětských hospodářských vztahů.
- *Svatopluk ve svém beletristickém zpracování problematiky zdůraznil například to, jak byl spor mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem přenášen poskytováním závazných sociálních výhod a nabízenými vzorci chování do sféry zaměstnancova soukromí, tedy do jeho rodiny.*

# *Jan Antonín Baťa: Těžké časy. Česká Lípa 2008*

- *„Do srpna 1939 jsme zařídili po světě celkem 700 zastoupení [dceřiné společnosti Kotva – M. M.]. Každé toto zastoupení znamenalo nejméně dvě židovské rodiny, některá i více. Nevěřím, že je na světě ještě jiná organizace, byť jakkoliv mocná, která by byla prokázala – sama nežidovská – svým postiženým spoluobčanům tolik účinně pomoci.“*
- Realita: 80 zaměstnanců židovského původu s jejich rodinami.

Otrocká práce v baťovské továrně Chełmeku (nedaleko neblaze proslulé Osvětimi) a v Radomi

# Ondřej Ševeček

- Zrození Baťovy průmyslové metropole. Továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900–1938. 2009





# Annett Steinführer: Cukr a bič

- *Stadt und Utopie. Das Experiment Zlín 1920–1938.*
- Bohemia 43, München 2002/1, s. 34.
- (Zitate und Parolen) kritiklos als ein getreues Abbild der Realität präsentiert und nicht quellenkritisch als Mittel der Eigenwerbung oder der Beschreibung eines anzustrebenden Idealzustandes betrachtet.
- An Baťas System von ‚Zuckerbrot und Peitsche‘ - materielle Anreizsystemen und betriebliche Sozialpolitik einerseits, ein Höchstmaß an physischer und psychischer Belastung andererseits - und der daraus vorgeblich resultierenden Aufhebung des Gegensatzes von Kapital und Arbeit (so die Firmenpropaganda )

# Annett Steinführer: Cukr a bič

- Jako většina paternalistických utopistů věřili i Baťové, že se s novým, prostředím změní i člověk, a tak vznikne nový svět blahobytu, štěstí a spokojenosti. Tento lepší svět však byl dosažitelný a kontrolovatelný jen antidemokratickým uplatňováním moci.
- Dalším rysem batismu[...] byl koncept společenství a s ním zdůrazňované rysy spojující, nikoli odlišující, rovnost, pokrevní příbuzenství a přehlednost, ovšem i rub tohoto konceptu – silné sociální kontroly, vůdcovský principu a organistické představy o rodině jako základu společenství. Na úkor genderové rovnosti.

# Ludwig Winder

sein Leben und sein erzählerisches Frühwerk :  
ein Beitrag zur Geschichte der Prager deutschen  
Literatur

Kurt Krolop ; herausgegeben von Jörg  
Krappmann und Jaromír Czmero



\* 1889 *Schaffa/Šafov*, † 1946 *Baldock bei London*.

Žurnalistou v *Pilsner Tagblatt*, ale i soukromým tajemníkem hraběte *Königsegg*.

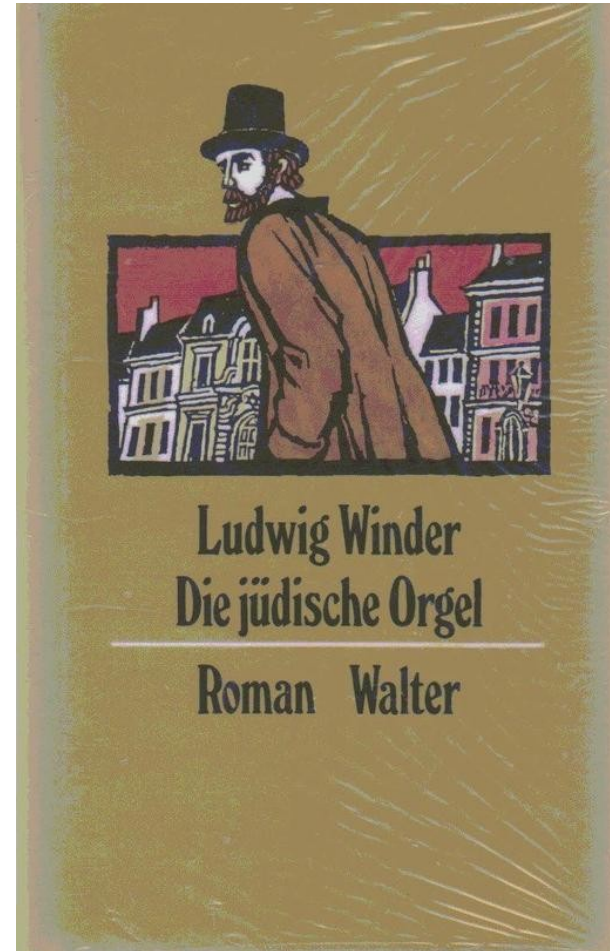
Od r. 1914 do zániku listu 31. 12. 1938 vedl kulturní rubriku *Prager Zeitungt »Bohemia«*

Na Komunistické straně si cenil, že byla multinacionální. Mluvil i česky a byl zednář.

# Die jüdische Orgel (1922, später Olten/Freib. i. Br. 1983)

Doslov Růžena Grebeníčková

Dědeček učitelem náboženství v Kolíně, Winderův otec jen tak tak unikl povolání rabína. Stal se učitelem němčiny na německojazyčné židovské škole v Holešově. Zde začal chodit Ludwig Winder do školy. Na obchodní akademii odešel do Olomouce. Po maturitě seslal lé, lokákářem v liberálně levicovém týdeníku *Die Zeit*. Jako redaktor teplických novin poznal averz Čech svou ženu i divadelníka Melchiora Vischera.



# Bibliographie

Die jüdische Orgel. St. Pölten, Residenz Verlag  
1999

Die nachgeholten Freuden. München, Carl Hanser  
Verlag 1997

Die Pflicht. Wuppertal, Arco Verlag 2003

Doktor Muff. Wien, Zsolnay 1990

Geschichte meines Vaters. Oldenburg, Igel Verlag  
2002

# über Ludwig Winder

J. von Sternburg: Gottes böse Träume. Die Romane Ludwig Winders. Mit umfassender Bibliographie der Primär- und Sekundärliteratur. Oldenburg, Igel Verlag 1994, ISBN: 978-3927104693

K. Krolop, Ludwig Winder (1889 – 1946) (1967);

M. Pazi, in: German Quarterly, 63 (1990), 211–21;

A.A. Gassmann, Lieber Vater, lieber Gott?... (2002).

# Garbansche Stahlmöbelfabrik

W. Garban, Kirstadt. Er las noch einmal die ausgeschnittene Zeitungsannonce, die er in dem Briefumschlag aufbewahrt hatte: „Wir suchen für unsere neu zu errichtende Privatschule mehrere akademisch gebildete, aber in erster Linie mit den Bedürfnissen der Arbeiterschaft vertraute Lehrer. Auf Lebenserfahrung wird mehr Wert gelegt als auf alles übrige. Beträchtliches Einkommen. Angebote an W. Garban, Stahlmöbelfabrikation, Kirstadt.“



# Garbanova továrna na ocelový nábytek

- Inzerát:
- „Pro naši nově zřizovanou soukromou školu hledáme větší počet vysokoškolsky vzdělaných učitelů, především však pedagogů obeznámených s potřebami dělnictva. Větší důraz než na cokoli jiného je kladen na životní zkušenost. Nabídky posílejte W. Garbanovi, Továrna na ocelový nábytek Kirstadt.“

# Podpis na pozvánce

- *Tímto velkým kostrbatým písmem psával poddůstojník Garban ve třetím a čtvrtém válečném roce nesčetná hlášení, která předkládal svému veliteli čety poručíkovi Muffovi k podpisu.*
- Mit diesen großen ungeschlachten Buchstaben hatte der Unteroffizier Garban im dritten und im vierten Kriegsjahr unzählige Dienstzettel ausgefüllt, die dem Leutnant und Kompagnieführer Muff zur Unterschrift vorgelegt worden waren.
- V mírových dobách se hierarchie změnila. Nezaměstnaný Muff byl na zaměstnavateli Garbanovi závislý. Objevení inzerátu považuje za znamení osudu.

# Garban ztělesněním nezdolného optimismu

„Pane poručíku, není to tak zlé.“ Ta slova a jméno si zapamatoval. Nevěděl už, jak poddůstojník Garban vypadal, ale to jméno a tu větu si pamatoval.

- „Herr Leutnant, die Sache ist nicht halb so schlimm.“ Diese Worte und den Namen Garban hatte Muff sich gemerkt. Er wußte nicht mehr, wie der Unteroffizier Garban ausgesehen hatte, aber den Namen und den einen Satz hatte er sich gemerkt.
- Důvodem opakování je posun od auktorialního vyprávěče k personálnímu.

# Muffa čeká řada ponížení

- „Připadám-li pro nabízené místo v úvahu, žádám o zaslání peněz na cestu.“ Taková prosba neudělá dobrý dojem.
- „Falls ich für den Posten in Betracht komme, ersuche ich um Zusendung des Reisegeldes.“ Eine solche Bitte macht keinen guten Eindruck.

# Opakování informací

- Ted' věděl, že poddůstojníkovi Garbanovi říkával Říman s *černošskými pysky*. Tuto hlavu římského válečníka s odulými pysky černocha si po dva roky denně zvědavě prohlížel.
- Er wußte nun, daß er den Unteroffizier Garban den „Römer mit den Ne-gerlippen“ genannt hatte. Diesen Kopf eines römi-schen Kriegers mit den wulstigen Lippen eines Ne-gers hatte er zwei Jahre lang täglich mit Neugier be-trachtet.

# Garban si vychutnává změnou hierarchii

- „Pojďte dál, poručíku!“ a podal **návštěvníkovi** ruku.
- Ted' řekl. „poručíku“, už ne „pane poručíku“.
- „Jo, to byla bídná doba, tehdy před 7 lety.“

Zpátky k vnější perspektivě, případně jako náznak odtažitého vztahu k bývalému nadřízenému.

- „Kommen Sie, Leutnant!“ und reichte dem Besucher die Hand.
- ." Jetzt sagte er: „Leutnant“, nicht mehr „Herr Leutnant“.
- „Ja, das waren dreckige Zeiten, damals vor sieben Jahren.“

To není svět pro lidi, uskočí před auty do příkopu s vodou.

- Garban: „Od deseti do půl dvanácté patří každý den silnice vozům. Ještě nejste obeznámen s naší organizací.“
- „Von zehn bis halb zwölf gehört die Straße täglich den Fuhrwerken. Sie kennen noch nicht unsere Organisation.“

# báseník realistické vise (47)

- Garban k Muffovi: „Předeveším jste mi vnukl ten grandiózní nápad, který jste nazval „realitou snu“. [...] Sen, který se stal skutečností, je třeba krmit, krmit jako mastodonta.“
- Vor allem aber haben Sie mir Ihre grandiose Idee beigebracht, die Sie die ‚Wirklichkeit des Traums‘ nannten.[...] „Seinen Wirklichkeit gewordenen Traum muß man füttern, füttern wie ein Mastodon!“
-



# System Bat'a

- Wir haben natürlich unsere eigenen Ärzte. Wir haben unser eigenes Hotel, unser eigenes Kino, Warenhaus, Krankenhaus, Gebäranstalt, Badeanstalt, Kinderheim, Turnhalle, Restaurant, Cafe und Bar, jetzt eröffnen wir unsere eigene Schule, in zwei, drei Jahren vielleicht schon unser eigenes Theater. Meine Arbeiter sind die bestgestellten Arbeiter in der ganzen Welt. Ich beteilige sie am Reingewinn. Den dürfen sie natürlich nicht beheben, sonst könnte ich sie nicht zur Sparsamkeit erziehen, aber ich verzinse jedem sein Guthaben besser als jede Bank. Das hat übrigens auch den Vorteil, daß ich es nie nötig haben werde, Bankkapital in Anspruch zu nehmen.

# System Baťa

- Máme samozřejmě své vlastní lékaře. Máme svůj vlastní hotel, své vlastní kino, obchodní dům, nemocnici, porodnici, koupaliště, dětský domov, tělocvičnu, restauraci, kavárnu a bar, teď otevíráme vlastní školu [...] Mí dělníci mají podíl na čistém zisku. Ten si samozřejmě nemohou vybrat, jinak bych je nevychoval k šetrnosti, ale úročím jejich konto lépe než jakákoli banka. Má to další výhodu, že si nikdy nebudu muset brát u bank půjčky .

Pít se u Bati ovšem nesmělom Seidl to ví, Winder ne.

- Kdo chce pít, dostane u Garbana napít , kdo che jíst, dostane u Garbana najíst, kdo se che bavit, jde do Garbanova kina. Ani **fenik** se nedostane do cizích rukou.
- Wer trinken will, bekommt bei Garban zu trinken, wer essen will, bekommt bei Garban zu essen, wer sich zerstreuen will, geht in Garbans Kino. Kein Pfennig gerät in fremde Hände.

# Šéf i starosta

Samozřejmě patřím k té straně, ke které se hlásí většina mých dělníků, také. Jsem jejich starosta, poslanec, poradce, jejich bratr, jejich chůva. Jsme stát ve státě **nebo snad velká rodina**, kde se všichni řídí domácím řádem. Do jiné organizace nikdo vstoupit nesmí. Jak se Vám to všechno líbí, poručíku?

Selbstverständ-lich gehöre ich auch der politischen Partei an, zu der sich die Mehrzahl meiner Arbeiter bekennt. Ich bin ihr Bürgermeister, ihr Abgeordneter, ihr Ratgeber, ihr Bruder, ihre Amme. Wir bilden einen Staat im Staate oder vielleicht eine große Familie, eine Familienorganisation, die dem Hausgesetz gehorcht. Einer anderen Organisation darf nie-mand beitreten. Wie gefällt Ihnen das alles, Leut-nant?'

## Tomáš Baťa: Výchova k blahobytu (1932, vyd. Cekota)

- DÍLNA, PRACUJÍCÍ LEVNĚ A DOKONALE, má býti podobna rodině a mistr jí má býti středem. Její členové by měli bydleti i poblíže sebe, aby si mohli nejen v dílně, ale i v životě navzájem vypomáhati.

# Pocítitu ponížení ho Garban neušetří

- „Wo waren Sie zuletzt in Stellung?“
- Muff erhob sich, fuhr mit der Hand über die Stirn und sagte leise: „Ich nehme an, **daß Sie Erkundigungen eingezogen haben.**“
- „Nun, Leutnant. . .“
- „Bitte, nennen Sie mich nicht Leutnant.“
- „Warum? Glauben Sie, ich würde hier mit Ihnen meine kostbare Zeit verschwenden, wenn Sie nicht mein Leutnant wären? Aber wie Sie wollen. Ich kann Sie auch bei Ihrem Namen nennen, wenn Ihnen das besser gefällt. Also sagen Sie, **Muff, sagen Sie, lieber Muff:** weshalb haben Sie vor zwei Jahren Ihren Posten verloren?“

# Pocítitu ponížení ho Garban neušetří

- „Kde jste byl naposledy zaměstnán?“
- Muff řekl tiše: „Předpokládám, že jste se tam na mě informoval.“
- „Tak, poručíku. . .“
- „Neříkejte mi „poručíku“.“
- „Proč? Myslíte, že bych s Vámi ztrácel svůj drahocenný čas, kdybyste nebyl mým poručíkem? Ale jak chcete. Můžu vás oslovovat i jménem, pokud se vám to líbí víc. Tedy řekněte, Muffe, řekně, milý Muffe: proč Vás odsud vyhodili?“

# Právě tato scéna otištěna v Prager Tagblatt

- Dr. Muff und Frau Blum
- Prager Tagblatt, Nr. 245, Mi, den 21. Oktober 1931, S. 2.
- 27. X. 1931: **Max Brod: Industrieromane**
- Der brennende Wille zur Reinheit, die Tragödie des anständigen Menschen
- 22.XI. 1931, NFP, S. **Walter Angel im Literaturblatt**
- Zeitgeist und ewiger Geist: Garbann und Muff



Dr. Muff se marně pokouší uchovat si trochu nezávislosti.  
Nakonec spáchá sebevraždu (kvůli opovržení, které vycítí u Garbanovy ženy)

- Když nebudu respektovat směrnice budu děti Vašich dělníků učit, že ještě není velký muž, kdy vyrobil stovky nebo tisíce ocelových skříní? A když jsem pevně rozhodnutý , zvěstovat dětem nebezpečné pravdy?
- „Und wenn ich keine Richtlinien anerkenne und den Kindern Ihrer Arbeiter beibringe, daß man noch lange kein großer Mann ist, wenn man jeden Tag Hunderte oder Tausende Stahlschränke erzeugt? Und wenn ich fest entschlossen bin, den Kindern gefährliche Wahrheiten zu verkünden?“

# uchovat si trochu nezávislosti

- „Bravo, poručíku! To právě chci. Takového učitele hledám!“ rozzářil se Garban. Dal Muffovi vyplněnou smlouvu [...] Upište svou něžnou duši ďáblu“!
- „Bravo, Leutnant! Das will ich eben. So einen Lehrer suche ich!“ Garban strahlte. Er reichte Muff einen ausgefüllten Vertrag und eine Füllfeder und lachte: „Mir scheint, Sie halten mich für den Teufel! Unterschreiben Sie, Leutnant! Verschreiben Sie Ihre zarte Seele dem Teufel!“

## Proti prázdnému patosu Cekotovu nepřesvědčivý patos Winderův

- Ani Serkeho srovnání s Brochovými *Náměsíčníky* román nezachrání:
- Muff je podle Serkeho postava, jež v upadajících hodnotách světa postaveného na víře v pokrok chápe tragiku touhy po vykoupení.
- Nebo jen jsme my čtenáři ztratili smysl pro agapé, lásku pečující a nedokážeme ji ocenit?
- Sebevražda jako způsob, jak vyřešit problém s hrdinou, jenž do tohoto světa již nepatří. Nejsilnější je román, když vypráví o příjezdu do Garbanova industriálního ráje.

# Walter Seidl (1905-1937)



- 1930: Anasthase und das Untier  
Richard Wagner
- 1932. Romeo im Fegefeuer
- 1933: Erlebnis im Hause Knut  
Hamsuns
- 1935: Spiel um die Welt (Regie  
Carl Meinhard, Musik Kurt Seidl)
- 1937: Tagebuch einer  
Deutschlandreise (Mai-Juni im  
PT)

# Walter Seidl: Der Berg der Liebenden. 1936

- Náhodná smrt Hermanna Kesslera, který se smlouvu od firmy Baťa v kapse se chystá starat o dítě s francouzskou přítelkyní, bretaňskou šlechtičnou Germaine, kterou poznal na studiích v Grenoblu.
- Zlín als *Die Stadt des Kommenden / jako Město budoucnosti*
- *Franz, student Baťovy školy práce*
- *348: uprostřed města nové Ameriky nebo Sovětského Ruska.*
- *Prohibice*
- *Davy proudí do práce a čtou Baťovy noviny*

# Der Berg der Liebenden

- 350: Na první pohled vypadala ta obytná čtvrť s plochými střechami jako orientální města, při pozornějším pohledu spíš jako organizace blahobytu, jemuž chyběla duše. Na továrních zdech čte: *Tam se svět hne, kam se síla napře.*
- 351: *Lidem chybí miliarda bot.*
- *Den má 86000 vteřin.*
- Kdyby tu nestál před očima důkaz, co lze takto dokázat – tyhle morální silácké apely na poslušných továrních zdech my mu přišly směšné.
- Má strach, že podpisem smlouvy obětuje to nejlepší ze své osobnosti a vzdá se své skutečné vůle.

# Der Berg der Liebenden

- 351. Zda bylo toto město prvním uskutečněním osvobození pracujícího člověka, neo naopak zvláště sofistikovaný systém jeho zotročení – na každý pád tu vznikalo něco ohromného. Pokud by ho vzali, nebide se déle rozmýšlet a podepíše.
- 353. Sebral odvahu a vstoupil Ido dílny. Jako by někoho hledal, procházel mezi prscijícími. Téměř níkdo neobětoval čas, abych vzhlédl od práce- tady se věta o 86000 vteřinách ukázala svůj střízivá smysl. Brusky, připevněné v nekonečných řadách, dělaly hrozný rámus. Světlé oči lidí z venkova byly napjatě pozorné [...] uvědomil si, že v celé továrně Hermann potkal jen samé mladé lidi. Tato práce vyžadovala neopotřebovanou sílu z venkova. To byla cena, kterou Zlín tento zázrak platil. V skrytu se otřásl strachem z té novodobé modly „pásová výroba“. Nesčetná dívčí záda se úslužně skláněla před tímto mechanismem.[...] Záhy při dozorce a vykázal ho z haly.

Odkud je tenhle záběr? Jsou múzičtí synové dobří obchodníci?





Při studiu nejen česko-německých, ale i česko-slovenských vztahů proto doporučuje koncept dvojí paměti

Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní a národní identity

Milena Bartlová (ed.), kol.

Nakladatel: UMPRUM 2017